

УДК 336.71

Антикризові заходи

Олена Володимирівна Кравченко

Доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Державного вищого навчального закладу «УАБС НБУ» (м. Суми),

Кандидат економічних наук, доцент

Анотація. Розглянуто основні теоретичні і практичні аспекти виникнення фінансових криз у глобальному середовищі. Визначено вплив глобальної світової фінансової кризи на розвиток економіки в цілому та економіки України, зокрема проаналізовано особливості взаємовідносин економіки України з глобальним фінансовим середовищем та визначено основні чинники потенційного утворення криз.

Ключові слова: економіка, світова фінансова криза, уряд, антикризові заходи, досвід, політика.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза, яка в процесі свого розгортання породжує економічну кризу в багатьох країнах світу, змусила уряди і центральні банки вживати швидких і масштабних рішень. Вони стосуються довгострокових дій щодо стабілізації фінансової системи, стимулювання внутрішнього попиту і зміцнення основ регулювання, подолання наслідків фінансової кризи в цілому. Застосування заходів щодо виходу з кризи залежить від багатьох чинників, у тому числі і стану економіки. За оцінками експертів Україна відноситься до країн, уряди яких не можуть ефективно реагувати на наслідки фінансових потрясінь, включаючи розробку відповідної програми антикризових заходів [5].

Глибина падіння вітчизняної економіки суттєво перевищила аналогічні показники переважної більшості країн світу підґрунтя наростання макрофінансової нестабільності в Україні міститься насамперед у здійснюваній економічній політиці, яка характеризувалася невваженістю та неадекватністю

стратегічним завданням та можливостям розвитку національної економіки. В цьому контексті безумовно важливим є дослідження досвіду з розробки антикризових заходів

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питання світової кризи, пов'язані як з причинами її виникнення, особливостями поширення, оцінками наслідків, розробкою антикризових заходів, є надзвичайно актуальними. Фахівці з різних країн, експерти МВФ, ЄЦБ, Світового банку займаються їх обговоренням, висловлюють ряд важливих наукових підходів, узагальнень та прогнозів. На самітах, форумах представники різних країн діляться своїм досвідом, порадами та пропозиціями. Світовій фінансовій кризі присвячені статті багатьох економістів та фінансистів України.

Мета статті. Висвітлити основні проблеми щодо застосування різних антикризових заходів, дослідити та узагальнити досвід різних країн світу у заходах щодо подолання кризи, зробити відповідні висновки відносно їх подальшої реалізації.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Як зазначив Джордж Сорос нинішня криза фактично привела до краху світової фінансової системи, життєздатність якої підтримується штучно за допомогою надзвичайних заходів урядами найбільших країн світу. У більшості країн розроблені відповідні заходи щодо протидії та подолання наслідків кризи, в основному, вони спрямовані на підтримку фінансових інститутів і фінансових ринків, стимулювання економічного попиту і зниження податків, захисту від безробіття і соціальну підтримку [6].

Директор-розпорядник МВФ Домінік Стросс-Кан зазначає, що жодна країна у жодному регіоні світу не має імунітету проти фінансово-економічної кризи і не зможе самотійно з нею впоратися. Він наголошує, що уряди країн мають керуватися чіткими та реалістичними цілями, розробляючи ті чи інші заходи, та суворо контролювати витрати коштів. Не менш важливо, щоб політика у цьому напрямку грамотно координувалася на регіональному та глобальному рівнях [5].

Економісти ООН рекомендують всьому міжнародному співтовариству масивні пакети заходів економічного стимулювання, які носять послідовний характер, забезпечують взаємну підтримку на глобальній основі і відповідають стабільним цілям розвитку. Їх слід прийняти на додаток до заходів по забезпеченню ліквідності і зміні структури капіталу, вже прийнятим країнами у відповідь на економічну кризу.

Вони також наголошують, що уряди розвинених країн повинні зрозуміти, що з світової кризи можна вийти тільки шляхом співпраці на міжнародному рівні.

Для запобігання повторним кризам в майбутньому щорічна економічна доповідь ООН також рекомендує посилення регулювання фінансових ринків, адекватне забезпечення ліквідності в міжнародному масштабі, перебудову міжнародної резервної системи і ефективніше міжнародне економічне управління, що включає більше число учасників [1].

Серед значного різноманіття антикризових заходів, які застосовуються різними країнами світу, чільне місце посідають заходи, спрямовані на безпосередню підтримку компаній як фінансового, так і реального секторів економіки, що потерпають від кризи.

Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє виокремити низку антикризових інструментів у наступних сферах: розширення пропозиції кредитних ресурсів; підтримка малого й середнього бізнесу; стимули для інвестицій та інновацій; підтримка галузей; підтримка експортерів; податкові інструменти. В якості важливого стимулятора економічної активності у міжнародній практиці розглядається розвиток інфраструктурних проектів. Зокрема, нові інфраструктурні проекти передбачають модернізацію транспортної інфраструктури, енергетики, в тому числі альтернативних джерел енергії, а також сільського господарства [3].

Реалізація цих заходів має призвести до відновлення або прискорення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності компаній, збереження, або збільшення зайнятості.

Особливу увагу в системі заходів з подолання наслідків впливу кризи експерти МВФ, ЄЦБ вбачають у стабілізації ситуації у банківському секторі, пояснюючи це тим, що кризові явища в ньому мають більш руйнівні наслідки для економіки [5]. Так Центральний банк Японії, Європейський центральний банк, Центральний банк Англії і центральні банки інших європейських країн, а також ФРС вживали заходи для збільшення ліквідності банків. У якості основних антикризових заходів використано скорочення процентних ставок та зниження податків, однак це не зупинило уповільнення розвитку світової економіки [1].

За своїм характером майже всі елементи програм антикризових заходів різних країн світу мають соціальну спрямованість. Адже соціальна орієнтація антикризової політики, зрештою, має на меті підтримання та розвиток споживчого попиту, який небезпідставно розглядається як одна з ключових підвалин післякризового поживлення економіки, а також дозволяє зберегти в кризовий період людський капітал – ключову конкурентну перевагу в новітній економіці.

Основні заходи соціальної політики країн світу, спрямовані на подолання негативних тенденцій внаслідок світової фінансово-економічної кризи, реалізуються за наступними ключовими напрямками: стимулювання і підтримка зайнятості населення; зниження витрат населення; податкові стимули; збільшення соціальних платежів; політика у житловій сфері.

Для реалізації цих заходів використовуються різні джерела, зокрема:

- збільшення дефіциту державного бюджету внаслідок надання низки податкових пільг;
- зростання державного боргу;
- використання коштів державних та місцевих бюджетів;
- використання коштів державних банків та банків розвитку та ін [3].

На сьогодні Україна опинилася серед країн, які найбільше відчують її наслідки світової кризи. Так економіка країни виявилася найбільш постраждалою серед європейських країн: найбільшого удару від кризи зазнала

українська промисловість, значний вплив на гальмування динаміки ВВП здійснювали будівництво та торгівля, транспорт. Складна ситуація в аграрно-промисловому комплексі. Сповільнення динаміки і спад в реальному секторі економіки супроводжувалися активним наростанням негативних тенденцій макрофінансової дестабілізації. Слід також додати, що політичні проблеми, які переживає Україна, лише поглиблюють її економічні труднощі.

Світовий банк у середині липня погіршив прогноз падіння ВВП України в 2009 році з 9% до 15%, але поліпшив прогноз інфляції - з 16,4% до 13,4%. Тоді ж він спрогнозував зростання ВВП в 2010 році на рівні 1% при інфляції 10,5%. Уряд розраховує на зростання ВВП в 2010 році на 3,7% при інфляції 9,7% [4].

Україна потрапила в десятку країн з найбільш високим ступенем фінансового ризику в світі. В світовому рейтингу конкурентоспроможності Україна посіла 82-е місце, за рік спустившись на 10 позицій. Це обумовлено тим, що країна стикнулася зі значними проблемами, пов'язаними з різким падінням попиту на експортну продукцію, девальвацією гривні і руйнуванням фінансової системи [7].

Прояв кризових явищ в Україні спонукав уряд до реалізації відповідних антикризових заходів. Наприклад, урядова антикризова програма «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток» орієнтована на вирішення двох завдань: по-перше, мінімізувати негативні ефекти від світової кризи, по-друге, забезпечити вихід на траєкторію стабільного соціально-економічного розвитку у посткризовий період 2010 -2012 роки. При цьому, економіка має стати більш адаптованою до зовнішніх збурень і нових викликів.

Урядом розроблено Стратегію національної модернізації до 2020 року. Основні напрями Стратегії побудовано так, щоб дати відповідь на кожний виклик, що стоїть перед нами шляхом забезпечення сприятливих рамок умов для підвищення адаптивності економіки до зовнішніх шоків; формування усіх умов для розвитку людини і сталого розвитку в цілому; технологічного прориву та структурної модернізації індустрії; повне зняття інфраструктурних

обмежень; переходу до високоефективного аграрного та аграрно-переробного виробництва і створення сучасної інноваційної системи; вирішення інтеграційних задач [2].

В цілому уряд розробив та направив до Верховної ради понад 160 законопроектів, що мають антикризовий характер. Вони були спрямовані на:

- фінансову стабілізацію (регулювання фінансового сектора, підтримка банківського сектора, валютне регулювання, покращення структури платіжного балансу);
- макроекономічне регулювання (вплив на реальний сектор економіки, захист та стимулювання національного виробника, підтримка внутрішнього попиту);
- соціальну політику (соціальний захист населення, стримування безробіття) [3].

Заходи щодо соціальної політики були спрямовані на збереження кадрового потенціалу підприємств, недопущення зростання рівня безробіття понад прогнозовані обсяги та забезпечення громадянам соціальних гарантій від безробіття.

Проте, слід зазначити, що практична реалізація засобів антикризової політики відбувалася вкрай непослідовно, також чимало з ухвалених заходів антикризової політики досі залишаються лише стратегічними намірами, реалізація яких має відбуватися шляхом прийняття подальших нормативних актів, значна кількість антикризових заходів потребує фінансування з державного бюджету. Зволікання із запровадженням необхідної антикризової політики припускало наростання кризових явищ до рівня, на якому вони вже не могли бути подолані лише передбаченими антикризовими заходами.

Спеціалісти Світового Банку вважають, що антикризовий план заходів для України повинен містити чотири ключові елементи.

- по-перше, необхідне адекватне та послідовне впровадження макроекономічної політики відповідно до програми, яку підтримує МВФ.

- по-друге, бюджетні видатки мають бути переорієнтовані у бік збільшення обсягу інвестицій у державну інфраструктуру, які сприяють зростанню і дадуть змогу підтримати реальний сектор і зайнятість, у поєднанні із зусиллями, спрямованими на мобілізацію ресурсів для захисту бідних і уразливих верств населення.
- по-третє, має бути розроблена чітка стратегія захисту вкладників банків і реабілітації банківського сектору.
- також необхідні реформи, які сприятимуть полегшенню входження на ринок та залученню приватних інвестицій.

Вони зазначають, що всі ці елементи дуже пов'язані між собою і підсилюють один одного. Для ефективного їх впровадження необхідна тісна співпраця уряду, президента та Національного банку України, а також підтримка у Верховній раді. А також переконані, що перші рішучі кроки у зазначених сферах допоможуть стабілізувати очікування ринку, забезпечать отримання подальшої допомоги від міжнародних фінансових установ і мобілізують додаткову підтримку від двосторонніх кредиторів.

На їх думку, ефективність антикризових заходів багато в чому залежатиме від координації фіскальних урядових заходів та монетарної політики Нацбанку [3, 5].

Висновки. Таким чином, в Україні актуальним залишається завдання визначення пріоритетних термінових заходів антикризового спрямування, а також напрямів, завдань та інструментів антикризової політики на середньострокову перспективу, вирішення проблеми якісного виконання державою своїх ключових функцій і відновлення довіри з боку суспільства.

Антикризові дії мають водночас формувати необхідні структурні зрушення, які створюватимуть адаптаційне середовище та дозволять вже найближчим часом генерувати підвалини економічного зростання на основі національних конкурентних переваг.

Для покращання соціально-економічного стану необхідно: розробити систему стимулювання банків, які будуть кредитувати реальний сектор

економіки, підприємств, які будуть впроваджувати інвестиції в основний капітал; розвивати внутрішній ринок та купівельну спроможність громадян України.

Отже, світова фінансова криза – це потужний механізм, який дестабілізує всі сфери суспільного життя. Особливістю її в Україні є те, що разом з існуючою політичною кризою вона ускладнила пошук шляхів виходу. Але незважаючи на це, потрібно об'єднати зусилля і виявити ті ключові напрямки, в яких треба працювати на благо держави. Завдяки цьому можна знайти шлях виходу з кризи і створити непогані умови для нових звершень у всіх сферах життя суспільства.

Список використаної літератури

1. Аналіз стану зовнішньоекономічної безпеки України: основні загрози та пропозиції щодо подолання кризових явищ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.niisp.gov.ua/articles/152/](http://www.niisp.gov.ua/articles/152/)
2. Виконання заходів антикризової програми діяльності Уряду постійно знаходиться в центрі уваги органів влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://project.ukrinform.ua/news/2168/>
3. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>
4. Економіка України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://uk.wikipedia.org/wiki/Економіка_України](http://uk.wikipedia.org/wiki/Економіка_України)
5. Науменкова, С. Проблеми підтримки фінансового сектору в умовах світової кризи / С. Науменкова //Вісник НБУ. Червень 2009 — с. 12—18
6. Фінансовий кризис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://kiev-media.com.ua/причини-кризи/](http://kiev-media.com.ua/причини-кризи/)
7. Украина стала соседом Гамбии и Алжира//<http://www.kommersant.ua/doc.html?docId=12348306>

Кравченко Е.В. Антикризисные меры: опыт, проблемы, реалии

Рассмотрены основные теоретические и практические аспекты возникновения финансовых кризисов в глобальной среде. Определено влияние глобального мирового финансового кризиса на развитие экономики в целом и экономики Украины, в частности проанализированы особенности взаимоотношений экономики Украины с глобальной финансовой средой и определены основные факторы потенциального образования кризисов.

Ключевые слова: экономика, мировой финансовый кризис, правительство, антикризисные меры, опыт, политика.

Kravchenko E.V. Anticrisis measures: experience, problems, reality

In this article is examined of the basic theoretical and practical aspects of financial crises in the global environment. The influence of the global financial crisis on the economy as a whole and the economy of Ukraine, in particular, analyzes the features of the relationship of economy of Ukraine on global financial environment and the main factors of formation of potential crises.

Keywords: economy, the global financial crisis, the government, anti-crisis measures, experience, policy.

Кравченко Олена Володимирівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми.